

TNO-rapport

PG/B&G 2004.301

**Onderzoek naar buurtsportbussen in Nederland;
Een verkennende studie**

Datum	december 2004
Auteur(s)	Drs. M. Stiggelbout Drs. S.I. de Vries
Aantal pagina's	33
Aantal bijlagen	2

Alle rechten voorbehouden.

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, foto-kopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van TNO.

Indien dit rapport in opdracht werd uitgebracht, wordt voor de rechten en verplichtingen van opdrachtgever en opdrachtnemer verwezen naar de Algemene Voorwaarden voor onderzoekopdrachten aan TNO, dan wel de betreffende terzake tussen de partijen gesloten overeenkomst.

Het ter inzage geven van het TNO-rapport aan direct belang-hebbenden is toegestaan.

Dankwoord

De uitvoering van het project is mede mogelijk gemaakt door de enthousiaste medewerking van een groot aantal mensen. Wij willen een aantal mensen in het bijzonder noemen.

Het voorwerk voor de interviews is uitgevoerd door Marianne Bom, student aan de Katholieke Universiteit Tilburg, in samenwerking met haar begeleider Hugo van der Poel.

Daarnaast danken wij Paul Voois en Jaap Pelk voor hun bijdragen aan de opzet van het onderzoek.

We danken de medewerkers van de buurtsportbussen voor het aanleveren van de gegevens en voor het beschikbaar stellen van de foto's van de bussen.

Marijke Hopman-Rock (TNO-PG) en Carolien Daniels (NISB) worden van harte bedankt voor hun constructieve commentaren bij het totstandkomen van het rapport.

Ten slotte danken we Mieneke van der Maat en Steffin Nauta voor hun ondersteuning bij het totstandkomen van het rapport.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
1.1	Lichamelijke activiteit in relatie tot gezondheid	4
1.2	Deelname aan sport en lichamelijke activiteit van de jeugd.....	4
1.3	Stimulering van lichamelijke activiteit.....	5
1.4	Determinanten van lichamelijke activiteit bij de jeugd	5
1.5	Sportbuurtwerk.....	6
1.6	Buurtsportbus als middel.....	8
2	Methode.....	9
3	Resultaten.....	10
3.1	Buurtsportbussen getraceerd in Nederland.....	10
3.2	Opzet van de buurtsportbus projecten	10
3.3	Verantwoordelijkheid (organisatie) voor de projectuitvoering	11
3.4	Achterliggende motivatie bij buurtsportbus projecten	12
3.5	Promotie bus.....	12
3.6	Financiering van de buurtsportbussen	13
4	Samenvatting, conclusies en aanbevelingen	15
5	Literatuur.....	17
	Bijlage(n)	
	A Vragenlijst	
	B Foto's buurtsportbus	

1 Inleiding

1.1 Lichamelijke activiteit in relatie tot gezondheid

Lichamelijke inactiviteit is een van de belangrijkste risicofactoren voor de gezondheid (Polder et al., 2002). Lichamelijke activiteit kan een positief effect hebben op het lichaamsgewicht, het vetpercentage, het cholesterolgehalte, de glucosetolerantie, de insulinegevoeligheid en de botdichtheid. Lichaamsgewicht is in dit kader belangrijk, aangezien overgewicht in Nederland op jonge leeftijd toeneemt. Lichamelijke activiteit kan direct of indirect - via een positief effect op bovenstaande lichamelijke eigenschappen - verschillende chronische ziekten voorkomen of een positieve invloed hebben op hun beloop.

Sporten en bewegen is niet alleen van invloed op de gezondheid van kinderen, het heeft ook sociale gevolgen voor de omgeving waarin de kinderen wonen (NUSO, 1998). Wanneer kinderen meer buitenspelen en sporten met buurtkinderen, zijn er meer sociale contacten tussen buurtgenoten. Dit geldt niet alleen voor de kinderen zelf, maar ook voor de ouders.

Sport en spel hebben naast de gezondheids- en sociale effecten tevens effect op het voorkomen van vandalisme en andere kleine criminaliteit (NUSO, 1998). Kinderen die in hun vrije tijd meer sporten en buitenspelen zijn minder agressief dan minder actieve kinderen. Daarnaast komen kinderen bij sportverenigingen ook in aanraking met normen en waarden op het gebied van fair play.

1.2 Deelname aan sport en lichamelijke activiteit van de jeugd

Een steeds groter percentage jongeren doet minder aan sport. Naarmate ze ouder worden neemt de tijd die jongeren aan sport besteden af. In 1995 deed, volgens het Algemeen Voorzieningen Onderzoek (AVO), 87% van de kinderen in de leeftijd van 6-11 jaar iets aan sport en 84% in de leeftijd van 12-17 jaar. In 1991 waren deze percentages nog allebei 88% (Van den Heuvel en Van der Werff, 1998). Volgens het Tijd bestedingsonderzoek (TBO) deed 72,5% van de jeugd van 12-14 jaar en 59,4% van de jeugd van 15-19 jaar in 1995 iets aan sport. Voor wat betreft de sportdeelname naar geslacht doen meisjes minder aan sport dan jongens in de leeftijd van 12-19 jaar. De meisjes zijn echter al wel aan een inhaalslag begonnen, want het percentage sportende jongens is tussen 1975 en 1995 gestegen van 57% naar 70%, terwijl het percentage sportende meisjes van 43% naar 61% is gestegen (TBO, 1995). Er is niet alleen een verschil te bespeuren in sporten en geslacht maar ook in sporten en etnische afkomst en sporten en sociaal-economische status. Uit onderzoek van Lagendijk en Gossink blijkt dat kinderen van etnische afkomst en dan voornamelijk van Marokkaanse/Turkse en Antilliaanse/Surinaamse afkomst, minder vaak lid zijn van een sportvereniging en minder uur per week aan sport besteden. Ook hier geldt dat meisjes vaker niet sporten dan jongens.

Hoewel sporten nog steeds een van de meest populaire vormen van vrijetijdsbesteding van de jeugd is, neemt de belangstelling toch af naarmate ze ouder worden.

1.3 Stimulering van lichamelijke activiteit

Scholen en begeleiders van jeugdigen hebben een belangrijke rol bij het stimuleren van lichamelijke activiteit en bij de ontwikkeling van strategieën die de jeugd aanspreken. Juist voor de minst actieve kinderen vormen zij de belangrijkste stimulans voor sportdeelname. Costongs & De Winter (1996) gaven aan dat het belangrijk is om jongeren zelf zoveel mogelijk te betrekken bij het opstellen van beweegstimuleringsprogramma's. In de Preventiegids wordt tevens gewezen op het belang van persoonlijke adviezen en een deskundige begeleiding bij sport- en beweegstimulering (Schaapveld en Hirasing, 1997).

Opnemen van sportstimulering in een breder aanbod van gezondheidsbevorderende activiteiten (school, lokaal jeugdbeleid van de gemeente, verenigingen, lokaal gezondheidsbeleid) wordt aanbevolen (Bar-Or, 1994).

1.4 Determinanten van lichamelijke activiteit bij de jeugd

Oorzaken voor het minder sporten zijn er veel, dit kunnen persoonlijke en sociaal-culturele factoren zijn zoals geslacht, etniciteit, éénoudergezin en puberale fase (Allison et al, 1999; Lindquist et al, 1999). Volgens Gordon-Larsen et al. (2000) is er een onderscheid tussen twee soorten factoren, namelijk omgevingsfactoren en sociaaldemografische factoren. Lichamelijke activiteit blijkt samen te hangen met omgevingsfactoren, zoals het wel of niet aanwezig zijn van sportvoorzieningen (Gordon-Larsen et al., 2000) en speelgelegenheden rondom scholen en in de directe woonomgeving (Sallis et al., 2001).

Tegenwoordig zijn er steeds meer substituten voor sporten in de vrije tijd. Voorbeelden zijn onder andere de televisie, de computer, Internet, uitgaan, winkelen en 'gewoon een beetje rondhangen'. Er komen steeds meer televisiezenders met speciale programma's voor jongeren, die ook of juist vooral 's middags uitzenden. Ook de computer is steeds meer in opkomst. Niet alleen computerspelletjes zijn populair, maar ook het toenemende succes van het Internet heeft zijn invloed op het sporten in de vrije tijd. Jongeren ontdekken op steeds jongere leeftijd het Internet en de vele mogelijkheden ervan, zoals e-mailen en chatten.

Naast al die substituten kan het zijn dat men het te druk heeft met school en geen tijd heeft of neemt om te sporten ter ontspanning. Op de middelbare school wordt het sporten ook steeds minder verplicht gesteld. In de hogere klassen is het veelal vrijblijvend. Doordat men niet meer verplicht op school sport, moeten de jongeren zelf maar een sport uitzoeken. Vaak weten jongeren niet wat er allemaal te doen is. Omdat ze het niet meer tijdens de gymles krijgen, weten ze vaak niet hoe leuk een bepaalde sport kan zijn.

Wat ook een belangrijke factor is, is de sociale invloed van de ouders en de vrienden. Als ouders weinig tot niets aan sport doen en ook nooit gedaan hebben, zullen ze hun kinderen ook niet motiveren om (meer) te gaan sporten. Ook vrienden hebben zo'n invloed. Als hun vrienden niet sporten of het niet stoer genoeg vinden en liever op straat rondhangen, is de kans klein dat een jongere zelf gaat sporten in zijn/haar vrije tijd.

Voor allochtone jongeren kunnen er ook nog andere redenen gelden. Moslimmeisjes mogen veelal vanuit hun cultuur/geloof niet sporten, tenzij met cultuur/geloofsgenoten. Dit is echter niet makkelijk, gezien het beperkte aantal allochtone sportverenigingen.

Om de jeugd meer aan het sporten te krijgen, is het nodig om te kijken naar de motivatie om te sporten en naar wat de jeugd aanspreekt. Uit onderzoek van NOC*NSF blijkt dat korte termijn argumenten zoals plezier, vrienden maken en jezelf fitter voelen veel meer van belang zijn dan de gezondheidseffecten op langere termijn. Als men de jeugd wil stimuleren om meer te gaan sporten, dan moet men het vooral over de korte termijn effecten hebben die jongeren aanspreken.

Daarnaast is het belangrijk om niet alleen naar sport als doel te kijken, maar ook naar sport als middel. Sport kan namelijk meewerken aan de sociale integratie van verschillende groepen jongeren.

Om jongeren meer te laten sporten, kan men ze stimuleren om lid te worden van een sportvereniging, maar sport op straat en in de buurt, het zogenaamde sportbuurtwerk, kan ook heel goed werken. De (hoge) drempel om naar een sportvereniging te stappen, is er dan niet en men kan toch lekker sporten. Hiervoor worden sportbuurtwerkers ingezet die de jongeren stimuleren om lekker op straat een balletje te trappen met andere jongeren. De jongeren van de straat af, ze zijn aan het sporten, ze leren nieuwe vrienden maken en hebben plezier. Op deze manier komen verschillende culturen met elkaar in contact en leren ze van elkaar.

1.5 Sportbuurtwerk

In deze paragraaf wordt ingegaan op een omschrijving van het sportbuurtwerk vanuit de visie van het NISB. Daarna worden drie modellen uitgewerkt die men in gemeenten zou kunnen gebruiken als handvat bij het ontwikkelen van het sportbuurtwerk. Ten slotte wordt weergegeven op welke wijze de buurtsportbussen passen binnen deze modellen.

Het NISB hanteert bij het sportbuurtwerk de volgende omschrijving (Pouw & Daniels, 2001): Het sportbuurtwerk is een wijkgerichte werkmethode die zoveel mogelijk inspelt op de wensen en behoeften van de bewoners van die buurt of de wijk en komt tot een gedifferentieerd aanbod van sport-, spel- en bewegingsactiviteiten, hetzij door het organiseren van die activiteiten, hetzij door het geven van ondersteuning aan te organiseren activiteiten.

Een aantal kenmerken van sportbuurtwerk kan daarbij zijn (Pouw & Daniels, 2001):

- 1 Integrale samenwerking tussen verschillende instanties in de wijk binnen de BOS-driehoek (buurt-onderwijs-sport);
- 2 Stimulering van sportbeoefening, gericht op doorstroming naar sportverenigingen;
- 3 Zonodig nieuwe sportverenigingen in de wijk halen of oprichten.

Het NISB heeft drie modellen voor sportbuurtwerk onderscheiden (Pouw & Daniels, 2001):

1. Sportparticipatie model (P-model);
2. Doelgroepen model (D-model);
3. Integraliteits- en vernieuwingsmodel (I-model).

Schema: Drie modellen van mogelijk sportbuurtwerk (Pouw & Daniels, 2003).

	Participatie model	Doelgroepen model	Integraliteitsmodel
Algemeen doel	Bevordering sportdeelname, sport als doel	Bevordering sportdeelname, sport als middel	Bevordering sportdeelname, sport als middel
Doelgroep	Gehele bevolking	Achterstandsgroepen	(problematische) Jeugd en 50-plussers
Type activiteit	sport- en spelactiviteiten	Sport- en spelactiviteiten voor doelgroepen	Idem, meer evenementen
Plaats in de lokale infrastructuur	Sport en recreatie	Welzijn	Bij alle sectoren
Samenwerking	Autonoom werken	Samenwerken	Integraal in driehoek Buurt-Onderwijs-Sport (BOS)
Soort functie	Uitvoerder activiteiten	Uitvoerder, organisator, coördinator	Consulent, coördinator, netwerker
Naam functie	Sportmedewerker, sportbuurtwerker A	Sportmedewerker, sportbuurtwerker B	Sport coördinator, sportbuurtwerker C
Vereiste opleiding	Affiniteit met sport + RSLA, CIOS	CIOS, ALO	CIOS, en bij voorkeur ALO
Inschaling	Schaal 6 of I/D regeling	Schaal 7 of 8	Schaal 8 of 9

Bepalend bij elk model is de vraag wat men met het sportbuurtwerk wil bereiken. Wanneer men ernaar streeft dat er meer aan sport en bewegen wordt gedaan, kan worden volstaan met het P-model van sportbuurtwerk, gekoppeld aan een budget voor activiteiten. Wil men dat de deelnemers van de sport- en bewegingsactiviteiten zich aansluiten bij de bestaande sportinfrastructuur, dan voldoet het P-model niet meer. Men moet dan denken aan het D-model, gekoppeld aan een activiteitenbudget en een gemeentelijk beleidsplan op het terrein van sportstimulering.

Wil men, met het oog op criminaliteitspreventie, probleem jongeren of uit het oogpunt van welzijn, mensen motiveren tot deelname aan reguliere activiteiten in de buurt, zal men het I-model voor sportbuurtwerk moeten hanteren, gekoppeld aan een activiteitenbudget en een gemeentelijk beleidsplan op het terrein van sportstimulering.

De modellen zijn schematische weergaven van mogelijke sportbuurtwerkers, het zijn geen voorschriften, maar hulpmiddelen.

Zo wordt in het P-model gesteld dat iemand met een RSLA-opleiding sportbuurtwerker kan zijn. Hiermee wordt aangegeven dat een sportbuurtwerker voor het P-model niet de ervaring en de vooropleiding hoeft te hebben die de sportbuurtwerker voor het D- en I-model wel behoort te hebben. De modellen bevatten aanbevelingen en geen

voorschriften. Elke gemeente kan een model kiezen en onderdelen aanpassen aan de eigen situatie, of voor een combinatie van modellen kiezen.

1.6 Buurtsportbus als middel

Een van de middelen die het sportbuurtwerk inzet is de zogenaamde buurtsportbus. Deze bus rijdt in een gemeente rond en staat geregeld op een ander pleintje of veldje. De bus beschikt over allerlei sportmaterialen, zoals hockeysticks, voetballen, basketballen etcetera. De sportbuurtwerker of iemand anders die de bus beheert, stimuleert jongeren die in de buurt zijn om mee te sporten en vooral te blijven sporten.

Het is bekend dat tal van gemeenten activiteiten uitvoeren in het kader van bewegingsstimulering met gebruikmaking van een buurtsportbus. Er is echter geen overzicht van gemeenten die dergelijke activiteiten uitvoeren. Ook is geen inzicht in de wijze waarop al deze projecten worden uitgevoerd. De indruk bestaat dat gemeenten het wiel dikwijls opnieuw trachten uit te vinden. Daarom is een inventariserende studie naar buurtsportbus projecten in Nederland uitgevoerd

De volgende vraagstellingen liggen ten grondslag aan dit onderzoek:

- In welke gemeenten in Nederland bestaan buurtsportbus projecten?
- Hoe is de opzet van de buurtsportbus projecten?
- Onder welke verantwoordelijkheid (organisatie) wordt het project uitgevoerd?
- Wie is de uitvoerder van de activiteiten?
- Op welke wijze vindt financiering plaats?
- Zijn de drie soorten beschrijvingsmodellen van sportbuurtwerk herkenbaar bij de buurtsportbussen?

2 Methode

Het onderzoek bestond uit literatuuronderzoek en veldstudie. De literatuur studie is gebruikt ter onderbouwing van het veldwerk en is vooral beschreven in de inleiding.

De veldstudie is opgebouwd uit verschillende fasen:

- 1 Ontwikkeling van de vragenlijst door middel van de literatuurstudie en gesprekken met deskundigen;
- 2 inventariseren van bestaande buurtsportbussen via Internet, een artikel in het blad van LC en de 'sneeuwbal' methode, waarin respondenten wordt gevraagd hen bekende bussen aan TNO door te geven;
- 3 Vragenlijst onderzoek.

De gesprekken vonden plaats met Carolien Daniels van het Nederlands Instituut voor Sport en Bewegen, (NISB), Paul Voois, jongerenwerker uit Woerden en Jaap Pelk, sportbuurt coördinator Amsterdam-Noord.

De contactpersonen van de in fase 2 getraceerde buurtsportbussen zijn door middel van een schriftelijke vragenlijst benaderd. Wanneer men binnen vier weken niet had gereageerd, kreeg men een herinneringsbrief toegezonden. Uiteindelijk heeft in totaal 82% van de aangeschreven organisaties gereageerd. Er is een non-response onderzoek gedaan bij de vier organisaties die niet reageerden. Bij 2 bussen bleek dat de contactpersoon niet meer bij betreffende organisatie werkte; tevens werd aangegeven dat de bus in die gemeente niet meer reed. Bij beide andere organisaties was de contactpersoon niet te bereiken en was bij andere personen niets bekend over de buurtsportbus.

De gegevens van de vragenlijst zijn verwerkt met SPSS 11.0.

3 Resultaten

3.1 Buurtsportbussen getraceerd in Nederland

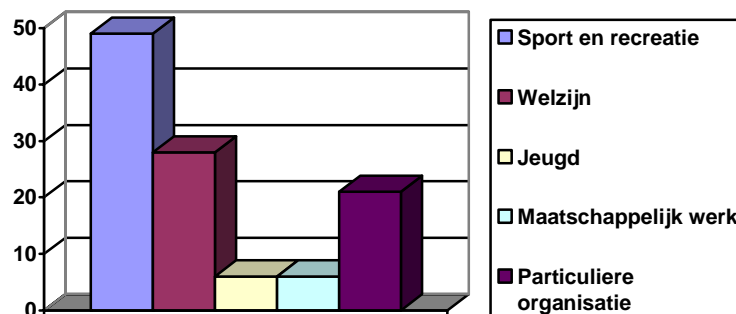
Het precieze aantal buurtsportbus projecten in Nederland is niet aan te geven. In het kader van dit project is een verzoek om medewerking geplaatst in de nieuwsbrief van het LC. Naar aanleiding daarvan hebben we diverse projecten getraceerd. Daarnaast was van een tiental projecten bij TNO bekend dat ze bestonden. Ook hebben we via Internet een aantal projecten weten te achterhalen. Ten slotte hebben we aan de respondent gevraagd om de hen bekende buurtsportbus projecten aan TNO door te geven. Ook dat heeft weer geleid tot extra projecten. Al met al zijn we achter 22 buurtsportbus projecten gekomen. Daarvan hebben 18 de vragenlijst geretourneerd, wat een respons van 82% betekent.

De volgende buurtsportbussen zijn betrokken in deze rapportage:

Alphen a/d Rijn, Amersfoort, Amsterdam Geuzenveld-Slotermeer, Amsterdam Noord, Assen, Den Bosch, Dordrecht, Goes, Nieuwegein, Purmerend, Rotterdam, Tilburg, Utrecht, Venlo, Vlaardingen, Waalwijk, Woerden en Zoetermeer.

3.2 Opzet van de buurtsportbus projecten

De buurtsportbus projecten worden vrijwel allemaal door diverse gemeentelijke afdelingen geïnitieerd en uitgevoerd. In figuur 1 wordt aangegeven welke afdelingen verantwoordelijk zijn voor de projecten.

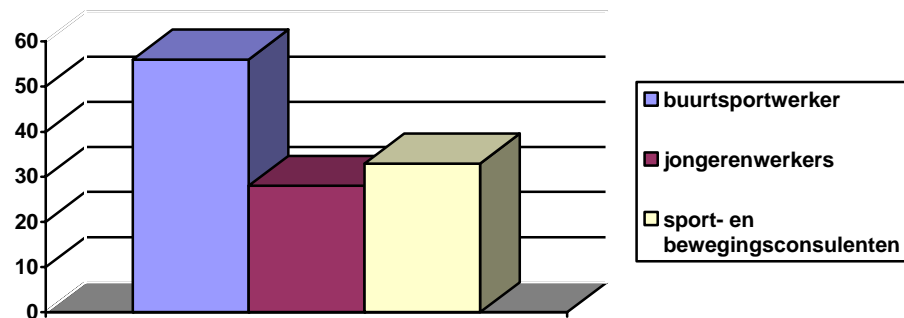

Figuur 1 De afdelingen en organisaties die betrokken zijn bij de opzet van de buurtsportbussen (N=18). Meerdere categorieën zijn mogelijk.

De Afdeling Sport en Recreatie is het meest betrokken bij de opzet en organisatie van dergelijke buurtsportbus projecten, gevolgd door de afdeling Welzijn en particuliere organisaties.

3.3 Verantwoordelijkheid (organisatie) voor de projectuitvoering

In figuur 2 wordt aangegeven welke functionaris verantwoordelijk is voor de uitvoering van de busactiviteiten. M.a.w. wie in principe de activiteiten organiseren en bij/op de bus aanwezig zijn.

Figuur 2 Functionaris die verantwoordelijk is voor de uitvoering van de buurtsportbus (N=18). Op sommige bussen zijn meerdere personen verantwoordelijk, waardoor het percentage boven de 100% uitkomt.

Buurtsportwerkers zijn de functionarissen die het meest frequent de bus bemannen, daarna sport- en bewegingsconsulenten en jongeren werkers.

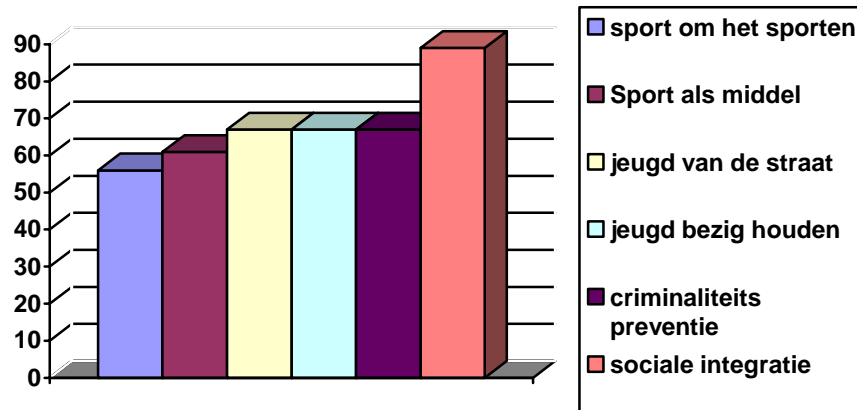
De omvang van de bemanning van de bussen verschilt erg per project. Negen van de bussen worden bemand door 2 medewerkers, vier van de bussen hebben 3 medewerkers en vijf van de bussen hebben 4 of meer medewerkers. Het zijn wel veelal deeltijd medewerkers.

De bussen trekken er gemiddeld 7 keer per week op uit. Vijf van de bussen zijn daadwerkelijk vijf dagen per week actief, drie bussen minder dan 5 keer en 4 bussen meer dan vijf keer (variërend van 6 tot 14).

Eenderde van de bussen (N=6) staat vaker per week op dezelfde locatie in de gemeente, de rest staat steeds op verschillende locaties. Negen van de bussen (50%) is gedurende het gehele jaar actief. Vier bussen gedurende 5 maanden, de rest variërend van 6 tot 10 maanden. Ze zijn allemaal gedurende de periode april – augustus actief.

3.4 Achterliggende motivatie bij buurtsportbus projecten

In figuur 3 wordt aangegeven wat de achterliggende motivatie is bij de opzet en organisatie van de bus.

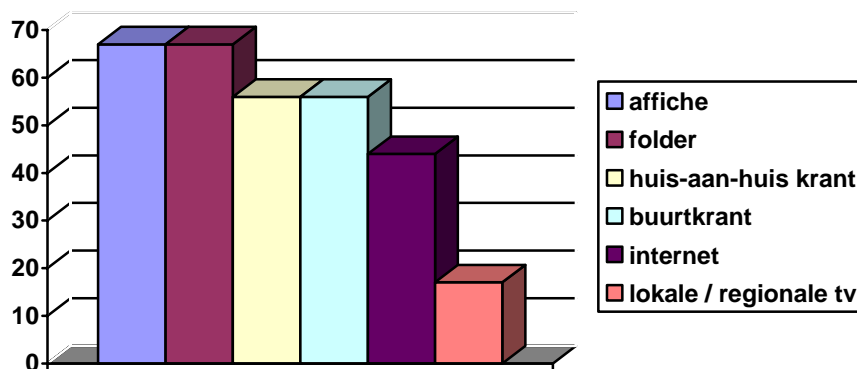

Figuur 3 Achterliggende motivering tot de opzet van de buurtsportbus (N=18)

Sociale integratie is de meest gerapporteerde motivatie om de bus op te zetten, gevolgd door criminaliteitspreventie, jeugd bezighouden, resp. van de straat houden.

3.5 Promotie bus

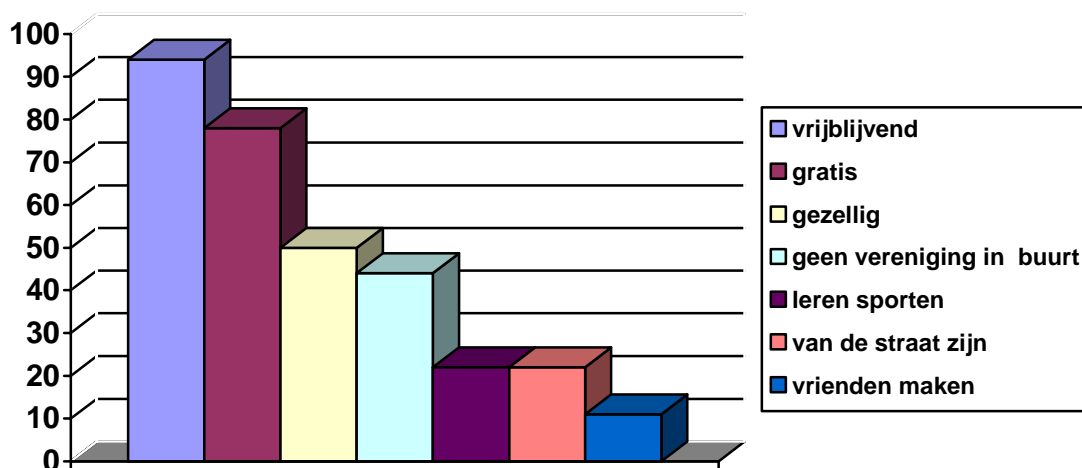
Er wordt in 86% van de projecten actief reclame gemaakt voor de bus. In figuur 4 wordt de wijze van promotie gepresenteerd.

Figuur 4 Wijze van reclame maken van de buurtsportbus (n=18)

De meeste bussen worden gepromoot d.m.v. folders en/of affiches. Ook huis-aan-huis kranten, buurtkrant, Internet en lokale/regionale tv-zenders worden aangewend.

In figuur 5 worden de belangrijkste motieven gegeven van kinderen om deel te nemen aan de verschillende activiteiten van de buurtsportbussen in dit onderzoek. Het vrijblijvende karakter van de sportactiviteiten scoorde het hoogst, gevolgd door het gratis aanbod, de gezelligheid en het feit dat men geen sportvereniging in de buurt heeft waarvan men lid wenst te worden.

Figuur 5 Redenen van kinderen om deel te nemen aan de buurtsportbus activiteiten (n=18).

3.6 Financiering van de buurtsportbussen

Buurtsportbussen worden vrijwel allemaal (mede) gefinancierd vanuit lokale overheidsgelden. Het betreft verschillende afdelingen van gemeenten, zoals

- Afdeling Sport en Recreatie;
- afdeling Jeugd en Veiligheid;
- Allochtonenbeleid.

In sommige gevallen (N=3) betreft het financiering vanuit de Breedtesport impuls, in dergelijke gevallen dient de gemeente zelf 50% aan te vullen.

In de helft van de projecten betreft het structurele gelden, in de andere gevallen gaat het om ad hoc financiering. Daarbij is de continuïteit lang niet altijd gewaarborgd.

De aanschaf van de bus wordt dikwijls gefinancierd vanuit fondsenwerving, zoals het VSB-fonds.

Het NISB heeft voor het buurtsportwerk drie modellen ontwikkeld, te weten

- het sportparticipatie model (P-model)
- het doelgroepen model (D-model)
- het integraliteits en vernieuwingsmodel (I-model).

Bepalend bij elk model is de vraag wat men met het sportbuurtwerk wil bereiken. De helft van de buurtsportbussen in het onderhavige onderzoek vallen in het doelgroepen model (N=9). Vier van de bussen vallen onder het participatie model en een bus wordt ingedeeld in het integraliteitsmodel. Vier bussen vallen onder zowel het participatie model als het doelgroepen model. Uit dit onderzoek blijkt dat de meeste buurtsportbussen zijn opgezet om de deelnemers van de sport- en bewegingsactiviteiten zich te laten aansluiten bij de bestaande sportinfrastructuur. Ze zijn opgezet vanuit sportstimuleringsoverwegingen.

Deze resultaten staan overigens enigszins in contrast met de achterliggende motivatie voor de opzet van de bus. Daarbij werd sociale integratie en criminaliteitspreventie genoemd als belangrijkste argumenten voor de start van het buurtsportbus project. In die situatie zou men het Integraliteitsmodel na moeten streven. Deze discrepantie hangt wellicht samen met beschikbare budgetten.

4 Samenvatting, conclusies en aanbevelingen

Lichamelijke inactiviteit is een belangrijke risicofactor voor de gezondheid. Het kan een positief effect hebben op de lichamelijke en psycho-sociale gesteldheid en op de omgeving van de jeugd. Sport en spel hebben naast de gezondheids-, sociale- en omgevingseffecten, tevens effect op het voorkomen van vandalisme en andere kleine criminaliteit.

Een steeds groter percentage jongeren doet minder aan sport en andere vormen van lichamelijke activiteit. Naarmate jongeren ouder worden besteden ze minder tijd aan lichamelijke activiteit. Het stimuleren van lichamelijke activiteit bij jongeren is een belangrijk speerpunt van beleid geworden. Een van de middelen die het sportbuurtwerk inzet is de buurtsportbus. Deze bus rijdt in een gemeente rond en staat regelmatig op een ander pleintje of veldje. De bus beschikt over allerlei sportmaterialen. De buurtsportwerker of iemand anders die de bus beheert, stimuleert jongeren die in de buurt zijn om mee te sporten. Er is echter geen overzicht van gemeenten die dergelijke activiteiten uitvoeren. Ook is geen inzicht in de wijze waarop al deze projecten worden uitgevoerd. De kans bestaat dat gemeenten regelmatig het wiel opnieuw uitvinden. Daarom is een inventariserende studie naar buurtsportbus projecten in Nederland uitgevoerd.

De volgende vraagstellingen liggen ten grondslag aan dit onderzoek:

- In welke gemeenten in Nederland bestaan buurtsportbus projecten?
- Hoe is de opzet van de buurtsportbus projecten?
- Onder welke verantwoordelijkheid (organisatie) wordt het project uitgevoerd?
- Wie is de uitvoerder van de activiteiten?
- Op welke wijze vindt financiering plaats?
- Zijn de drie soorten beschrijvingsmodellen van sportbuurtwerk herkenbaar bij de buurtsportbussen?

In het kader van deze inventarisatie zijn 22 buurtsportbussen getraceerd, waarvan 18 de vragenlijst hebben ingevuld. Het gaat om de volgende buurtsportbussen:

Alphen a/d Rijn, Amersfoort, Amsterdam Geuzenveld-Slotermeer, Amsterdam Noord, Assen, Den Bosch, Dordrecht, Goes, Nieuwegein, Purmerend, Rotterdam, Tilburg, Utrecht, Venlo, Vlaardingen, Waalwijk, Woerden, Zoetermeer.

De Afdeling Sport en Recreatie is het meest frequent betrokken bij de opzet en organisatie van dergelijke buurtsportbus projecten, gevolgd door de afdeling Welzijn en particuliere organisaties. Buurtsportwerkers zijn de functionarissen die het meest frequent de bus bemannen, daarna sport- en bewegingsconsulenten en jongeren werkers.

De belangrijkste redenen voor de organisaties om de bus in te zetten, zijn: sociale integratie, gevolgd door criminaliteitspreventie, jeugd bezighouden, resp. van de straat houden. Stimuleren van (meer) lichamelijke activiteit vanuit gezondheidsperspectief wordt niet als prioriteit ervaren.

Wanneer er wordt gekeken naar belangrijke redenen voor kinderen om te komen sporten bij de bus is het vrijblijvende karakter van de sportactiviteiten, gevolgd door het gratis aanbod, de gezelligheid en het feit dat men geen sportvereniging in de buurt heeft waarvan men lid wenst te worden.

De meeste bussen worden gepromoot d.m.v. folders en/of affiches. Ook huis-aan-huis kranten, buurtkrant, Internet en lokale/regionale tv-zenders worden aangewend.

Buurtsportbussen worden vrijwel allemaal (mede) gefinancierd door de (lokale) overheid.

In de helft van de projecten betreft het structurele gelden, in andere gevallen gaat het om ad hoc financiering. De aanschaf van de bus wordt dikwijls gefinancierd vanuit fondsenwerving, zoals het VSB-fonds.

Het NISB heeft drie modellen voor sportbuurtwerk onderscheiden:

- het sportparticipatie model (P-model)
- het doelgroepen model (D-model)
- het integraliteits en vernieuwingsmodel (I-model).

Bepalend bij elk model is de vraag wat men met het sportbuurtwerk wil bereiken. De helft van de buurtsportbussen in het onderhavige onderzoek vallen in het doelgroepen model (N=9). Vier van de bussen vallen onder het participatie model en een bus wordt ingedeeld in het integraliteitsmodel. Vier bussen vallen onder zowel het participatie model als het doelgroepen model.

Uit dit onderzoek blijkt dat een belangrijk deel van de bussen wordt ingezet om sport en bewegen van de jeugd te stimuleren. Buurtsportbussen lijken daarom een heel bruikbaar middel te zijn in het kader van bewegingsbevordering met betrekking tot Buurt – Onderwijs – Sport (BOS) trajecten. Deze bussen komen wekelijks op vele locaties waar jeugd (nog) onvoldoende beweegt. Op deze wijze hoeft de jeugd niet naar de ‘sportvereniging’, maar komt de ‘sportvereniging’ bij de jeugd. Een adoptie van de buurtsportbussen door lokale sportverenigingen lijkt een extra middel te zijn om nieuwe leden te binden. De bus kan de jeugd kennis laten maken met interessante sport- en beweegvormen, waarna sportverenigingen – wellicht via clinics – de jeugd vervolg cursussen aanbiedt.

Als vervolg op deze inventariserende studie zou het wenselijk zijn om onderzoek te doen naar de effectiviteit van buurtsportbussen in het kader van bewegingsstimulering. In hoeverre is de buurtsportbus in staat om de lichamelijke (in)activiteit van jongeren daadwerkelijk terug te dringen? Welk model is het meeste effectief in het terugdringen van bewegingsarmoede onder jongeren?

5 Literatuur

ALLISON KR, DWYER JJM, MAKIN S. In: Jeugd in Beweging. Handboek jeugd; Gezond in Beweging. Stichting Jeugd in Beweging/ NOC*NSF, Arnhem, 2001.

BAR-OR O. Childhood and adolescent physical activity and fitness and adult risk profile. In: Bouchard C, Shephard RJ, Stephens T. Exercise, fitness and health: a consensus of current knowledge. Proceedings of the international conference on exercise, fitness and health, Toronto, Canada. Champaign IL: Human Kinetics Books, 1994: 931-42.

COSTONGS C, WINTER THC DE. Nederland in Beweging: gezondheidsbevordering door een actieve leefstijl: analyse jeugd van 4-18 jaar. Arnhem: NOC*NSF, 1996.

GORDON-LARSEN P, MCMURRAY RG, POPKIN BM. Determinants of adolescent physical activity and inactivity patterns. Pediatrics, 2000;105(6):83.

HEUVEL M VAN DE, WERFF H VAN DER. Trendanalyse sport: ontwikkeling in sportdeelname en organisatiegraad van de sport in de periode 1975-1995. Tilburg: KUB, vakgroep Vrijetijdwetenschappen, 1998.

LINDQUIST CH, REYNOLDS KD, GORAN MI. Socialcultural determinants of physical activity among children. Preventive Medicine 1999;29:305-312.

NUSO. Het effect van buitenspelen. Utrecht: NUSO, 1998.

POLDER JJ, TAKKEN J, MEERDING WJ, KOMMER GJ, STOKX LJ. Kosten van ziekten in Nederland. De zorgeuro ontrafeld. Bilthoven: RIVM rapportnr 270751005, 2002.

POUW D, DANIELS C. Sportbuurtwerk in Nederland. Verleden, heden en toekomst. Arnhem: NISB, 2000.

SALLIS JF, JOHNSON MF, CALFAS KJ, CAPAROSA S, NICHOLS J, 1997. Assessing perceived physical environment variables that may influence physical activity. Research Quarterly for Exercise and Sport, 1997;68,345-351.

SCHAAPVELD K, HIRASING RA. Preventiegids. Assen: Van Gorcum & comp, 1997.

A Vragenlijst

Inventarisatie Buurtsportbussen Nederland

Inzicht in het aantal buurtsportbussen in Nederland en in de verschillen tussen diverse buurtsportbussen ten aanzien van uitvoering, organisatie, bereik e.d.

TNO Preventie en Gezondheid
t.a.v. drs. M. Stiggelbout
Postbus 2215
2301 CE Leiden

1a. Naam gemeente:

1b. Naam contactpersoon:

2. Kunt u kort iets toelichten over de historie van het buurtsportbusproject bij u in de gemeente?

3. Onder welke verantwoordelijkheid dan wel organisatie wordt het project uitgevoerd?

- ₁ Afdeling Welzijn
- ₁ Afdeling Jeugd
- ₁ Particuliere organisatie, nl...
- ₁ Anders, nl.....

4. Hoeveel medewerkers heeft u op de bus rijden?

.....medewerkers

5. Welke functie hebben deze?

- ₁ Medewerker buurtsportwerk
- ₁ Sport- en bewegingsconsulent
- ₁ Sport- en bewegingswerker
- ₁ Sport- en bewegingsassistent
- ₁ Anders, namelijk:

6. Sedert welk jaar vinden de activiteiten van de buurtsportbus plaats?

Jaar: ...

7. Hoe vaak gaat de bus de wijk(en) in?

.....keer per week

8. Op hoeveel verschillende plaatsen in de gemeente staat de buurtsportbus?

.....plaatsen

9. Staat de buurtsportbus vaker per week op dezelfde plaats?

- ₁ Ja
- ₂ Nee

10. Hoeveel maanden per jaar wordt de buurtsportbus ingezet?

...maanden per jaar, namelijk de maanden:

11. Maakt u reclame voor de buurtsportbus?

₁ Ja

₂ Nee → U kunt doorgaan naar vraag 13

12. Op welke wijze doet u dat dan? Via (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

₁ Affiches

₁ Huis-aan-huiskrant

₁ Buurtkrant

₁ Folders

₁ Lokale televisie zender

₁ Internet

₁ Anders, nl...

13. Hoe oud zijn de personen die bij de bus komen sporten?

14. Wat voor materialen zitten er in de bus?

15. Op welke wijze wordt de buurtsportbus gefinancierd?

16. Met welk doel voor ogen is de buurtsportbus opgezet? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

₁ Sportstimulering: sporten om het sporten als doel

₁ Sportstimulering: sporten als middel ten bate van de gezondheid

₁ Jeugd van de straat houden

₁ Jeugd bezig houden

₁ Criminaliteitspreventie

₁ Sociale integratie

₁ Anders, namelijk:

17. Waarom komen volgens u de jongeren bij de buurtsportbus sporten en niet ergens anders?

(meerdere antwoorden mogelijk; maximaal 3 antwoorden aankruisen svp)

- Jongeren hebben geen geld om bij vereniging te sporten
- Vereniging is niet in de buurt / te ver weg
- Vrienden maken
- Ze zijn van de straat
- Gezelligheid
- Ze kunnen hier leren sporten
- Het is vrijblijvend
- Het is gratis
- Anders, namelijk:

Het NISB heeft voor het buurtsportwerk 3 modellen ontwikkeld. Dit zijn schematische weergaven van mogelijke sportbuurtwerkprojecten. Ze staan hieronder weergegeven:

	Participatie model	Doelgroepen model	Integraliteitsmodel
Algemeen doel	Bevordering sportdeelname, sport als doel	Bevordering sportdeelname, sport als middel	Bevordering sportdeelname, sport als middel
Doelgroep	Gehele bevolking	achterstandsgroepen	(problematische) jeugd en 50-plussers
Type activiteit	sport- en spelactiviteiten	Sport- en spelactiviteiten voor doelgroepen	Idem, meer evenementen
Plaats in de lokale infrastructuur	Sport en recreatie	Welzijn	Bij alle sectoren
Samenwerking	Autonom werken	Samenwerken	Integraal in driehoek Buurt-Onderwijs-Sport (BOS)
Soort functie	Uitvoerder activiteiten	Uitvoerder, organisator, coördinator	Consulent, coördinator, netwerker
Naam functie	Sportmedewerker, sportbuurtwerker A	Sportmedewerker, sportbuurtwerker B	Sport coördinator, sportbuurtwerker C
Vereiste opleiding	Affiniteit met sport + RSLA, CIOS	CIOS, ALO	CIOS, en bij voorkeur ALO
Inschaling	Schaal 6 of I/D regeling	Schaal 7 of 8	Schaal 8 of 9

18. In welke van de drie bovenstaande modellen vindt u uw buurtsportbus het beste passen en waarom?

19. Indien u de buurtsportbus niet in een van bovenstaande modellen vindt passen, kunt u dan model beschrijven waar de bus dan wel in past?

20. Denkt u dat de bus een succes is in uw gemeente en waarom / waarom niet?

21. Weet u nog andere steden die een buurtsportbus hebben?

B Foto's buurtsportbus

De Buzz uit Amersfoort

Buurtsportbus Amsterdam Geuzenveld-Slotermeer

Buurtsportbus Amsterdam Noord

De buurtsportbus uit Goes

Buurtsportbus Nieuwegein

Buurtsportbus Purmerend

Speelmobiel Venlo

Buurtsportbus Vlaardingen

Sportmobiel Waalwijk

Buurtsportbus Woerden

